

wvd - contact

Mededelingenblad van het
Woordenboek van de Vlaamse Dialecten

E-mailadressen van het WVD:

Projectleiding:

Magda.Devos@UGent.be

Jacques.VanKeymeulen@UGent.be

Redactie:

Tineke.DePauw@UGent.be

Veronique.DeTier@UGent.be

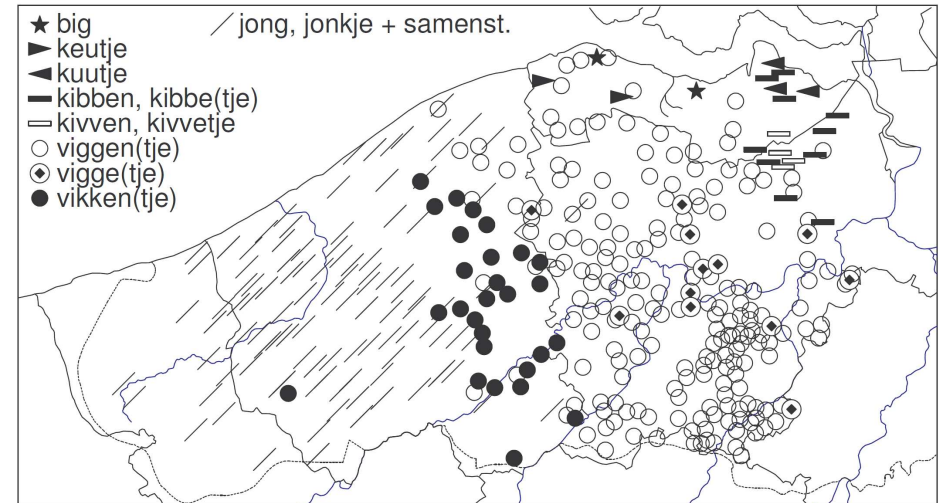
Matthias.Lefebvre@UGent.be

Hugo.Ryckeboer@pandora.be

Liesbet.Triest@UGent.be

Roxane.Vandenbergh@UGent.be

BIG

23ste jaargang nr. 2, december 2009

Vakgroep Nederlandse Taalkunde, Universiteit Gent

Redactie en typografie:

Tineke De Pauw, Veronique De Tier, Magda Devos, Matthias Lefebvre, Hugo Ryckeboer, Liesbet Triest, Jacques Van Keymeulen, Roxane Vandenberghe

Inhoud

Van de redactie	3
Kroniek over september 2009 - december 2009	4
met aandacht voor:	
• Voortgang van de redactie	4
• Derde Vlaamse Dialectendag in Koksijde op 29 mei 2010	5
• Samenwerking met Zeeuws-Vlaanderen	6
• Zeeuwse Dialectdag 2009	6
• VRT-Taaldag en Taaluniedebat	8
• Colloquium Taal en Tongval in Gent	9
• Inaugurele rede Jos Swanenberg	9
• Zêeuwse Dialect Verênigieng 80!	10
• Presentatie laatste deel Etymologisch Woordenboek van het Nederlands	11
• Honderd jaar Weijnen	11
• Nog altijd vrijwilligers gezocht	12
• Taal of tongval? Dialectzorg in Vlaanderen tussen taalpolitiek en erfgoedbeleid	12
• Voordrachten door de WVD-redactie	14
• Artikelen in de marge van het project	15
De Bellegemse dialectgroep	16
Van big tot varken - Enkele benamingen i.v.m. het varken in de Vlaamse dialecten	19
Herkomst van de afbeeldingen :	
collectie Boerenbond: blz. 29	
collectie Jos Swanenberg: blz. 9	
collectie Gaby Van Huylenbrouck: blz. 17, 18	
Tineke De Pauw: blz. 16	
Veronique De Tier: blz. 10, 12, 14	
Dries Laget: blz. 19, 23, 25	
Sandy Truijens: blz. 8	
Bert van Leerdam: blz. 7	

Overzicht afleveringen WVD

Inleiding met klankpatroon van de Vlaamse Dialecten (138 blz.) 11 euro

Deel I : Landbouwwoordenschat

▪ Akkerland en weiland (240 blz.)	16 euro
▪ Behuizing (227 blz.)	16 euro
▪ Het erf (204 blz.)	16 euro
▪ Ploegen (174 blz.)	16 euro
▪ Rund 1 (256 blz.)	21 euro
▪ Spitten, eggen, rollen (132 blz.)	16 euro
▪ Bemesting (110 blz.)	16 euro
▪ Waterhuishouding (260 blz.)	16 euro
▪ Rund 2 (435 blz.)	30 euro
▪ Paard 1 (426 blz.)	30 euro
▪ Pluimvee (191 blz.)	20 euro

Alles van deel I samen : 180 euro

Deel II : Niet-agrarische vaktalen

▪ De mandenmaker (99 blz.)	8 euro
▪ De strodekker (40 blz.)	4 euro
▪ Handspinner en touwslager (59 blz.)	5 euro
▪ De kuiper en de hoepelmaker (135 blz.)	12 euro
▪ De molenaar (476 blz.)	40 euro
▪ De timmerman en de meubelmaker 1 (376 blz.)	30 euro

Deze 6 afleveringen van deel II samen : 90 euro

▪ De zeevisser (815 blz.) 37,18 euro
(te bestellen bij het WVD, Blandijnberg 2, 9000 Gent, 09/264 40 79 of het Nationaal Visserijmuseum van Oostduinkerke, www.visserijmuseum.be, 058/51 24 68)

Deel III : Algemene woordenschat

▪ Vogels (277 blz.)	20 euro
▪ Land- en Waterfauna (313 blz.)	22 euro
▪ Flora (672 blz.)	40 euro
▪ Karakter (544 blz.)	35 euro
▪ Verstand en Gevoel (232 blz.)	20 euro
▪ School en Kinderspelen (665 blz.)	40 euro

Alles van deel III samen : 120 euro

Alles van deel I, II en III samen (behalve De zeevisser): 360 euro

Bij elk boek hoort ook een Wetenschappelijk Apparaat, dat afzonderlijk gepubliceerd wordt. Medewerkers krijgen korting. De afleveringen van het WVD worden vanaf 2009 verdeeld door Academia Press, Wetenschappelijke boekhandel Sint-Kwintensberg 87, 9000 Gent, www.academiapress.be, info@academiapress.be of tel. 09/225 57 57

Dat er weinig dialectbenamingen zijn voor het (mannelijke, vrouwelijke en jonge) varken en dat die bovendien zeer oud zijn, is niet onlogisch. (Wilde) varkens zijn immers in veel van de “Indo-Europese” gebieden inheemse dieren, die bovendien al duizenden jaren gedomesticeerd zijn en als voedsel dienen voor die bevolkingsgroepen. Varkens zijn ook verhandelbare dieren met een belangrijke economische waarde en maatschappelijk nut. Dat er weinig variatie is in de naamgeving van die dieren bevordert dan ook de communicatie tussen de bevolkingsgroepen. Dat geldt ook voor runderen, paarden, schapen en geiten overigens, en ook bij die dieren is er doorgaans weinig variatie in de naamgeving.

Veronique De Tier, Magda Devos en Roxane Vandenberghe

7. Bibliografie

- L.L. DE BO. 1873. *Westvlaamsch Idioticon*. Gent.
- DEBRABANDERE, F. 2002. *West-Vlaams etymologisch woordenboek*. Amsterdam/Antwerpen: L.J. Veen.
- DEBRABANDERE, F. 2005. *Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek*. Amsterdam/Antwerpen: L.J. Veen.
- DEBRABANDERE, F. 2007. *Zeeuws etymologisch woordenboek*. Amsterdam/Antwerpen: L.J. Veen.
- GHIJSEN, H.C.M. 1979⁶. *Woordenboek der Zeeuwse Dialecten*. Amsterdam/Brussel.
- GOOSSENS, J. 1999. ‘Het vocalisme van zeug’, in: *Taal en Tongval* 51, blz. 154-165.
- JOOS, A. 1900. *Waasch Idioticon*. Gent/Sint-Niklaas.
- PHILIPPA, M., F. DEBRABANDERE, A. QUAK, T. SCHOONHEIM, N. VAN DER SIJS. 2003-2009. *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands*. Amsterdam University Press.
- PIJNENBURG, W. 1990. ‘De k van varken. De geschiedenis van een etymologie’, in: Moerdijk, A.W. Pijnenburg en P. van Sterkenburg (red.), 1990, *Honderd jaar etymologisch woordenboek van het Nederlands*. ’s-Gravenhage. blz. 421-447.
- RYCKEBOER, H. 1993. *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten. Landbouwwoordenschat : Rund I*. Universiteit Gent.
- WEIJNEN, A.A. 2003. *Etymologisch Dialectwoordenboek*. 2^e verb. en verm. druk
- Den Haag: Sdu Uitgevers.

Van de redactie

De redactie van het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten wenst alle lezers en informanten een gelukkig 2010. We hopen uiteraard dat u ook in 2010 onze vragenlijsten nog invult, want het is dankzij u dat wij ons woordenboek kunnen afwerken.

De redactie bestaat nog steeds uit vijf redacteuren, waarvan iedereen behalve Matthias Lefebvre deeltijds aan de slag is. Roxane Vandenberghe (30%), Veronique De Tier (30%) en Tineke De Pauw (80%) werkten al deeltijds. Liesbet Triest werkt nog tot 31 december 2009 40% op het WVD. Met het geld dat momenteel voorhanden is, kan de huidige redactie met zijn deeltijdse functies behouden blijven tot eind 2010.

Het jaar 2010 start ook feestelijk want op 18 maart presenteren wij de nieuwe aflevering in de reeks Landbouwwoordenschat, namelijk *Kleinvee*. Uiteraard nodigen wij u graag uit voor de presentatie, die plaatsvindt in vakantiehoeve Open Huis in het West-Vlaamse Staden. De uitnodiging vindt u in bijlage. Om u al een voorsmaakje te geven over de inhoud van die nieuwe aflevering, hebben Veronique De Tier, Magda Devos en Roxane Vandenberghe voor dit nummer van WVD-Contact al een artikel geschreven over het varken. Op de presentatie zullen zij ook de aflevering verder toelichten.

Bij dit nummer horen ook twee nieuwe vragenlijsten: één over feesten en gebruiken en één over sport en spel. Vul de vragenlijsten indien mogelijk in samen met een goede zegsman of zegsvrouw. Het is zeker niet nodig om alle vragenlijsten tegelijk terug te sturen. Als u geen antwoordenvolpoe meer heeft, kunt u de vragenlijsten ook in een gewone enveloppe ongefrankeerd terugsturen naar het volgende adres:

Woordenboek van de Vlaamse Dialecten
Antwoordnummer DA-852-274-4
9000 Gent

Kroniek over september 2009 - december 2009

De vragenlijsten die we eerder dit jaar hebben rondgestuurd, kwamen goed terug. We geven hieronder een stand van zaken voor de laatste lijsten:

WVD 187: Maatschappelijke organisatie (september 2009): 94 vragen, 153 ingevulde lijsten

WVD 188: Vervoer en verkeer (september 2009): 135 vragen, 149 ingevulde lijsten

Alle medewerkers worden hartelijk bedankt voor de moeite die ze genomen hebben om deze vragenlijsten snel en grondig in te vullen. Ook niet volledig ingevulde lijsten zijn welkom. We beseffen dat niet iedereen alle vragen kan invullen, maar we vragen uiteraard liever wat te veel gegevens dan te weinig.

Voortgang van de redactie

Landbouw

De landbouwflevering over *Kleinvee* is zo goed als af en in januari start drukkerij Michiels met de druk. De presentatie van de aflevering vindt plaats op 18 maart 2010 in de vakantiehoeve Open Huis in het West-Vlaamse Staden (zie uitnodiging hierbij). Nu de aflevering over het kleinvee afgerond is, kan Veronique zich volop concentreren op de afwerking van het tweede deel van de aflevering over het Paard en kan Roxane verder gegevens invoeren over de teelt en de oogst van graangewassen.

Algemene Woordenschat

Tineke De Pauw werkt aan de aflevering Voeding. Naast de WVD-vragenlijsten werd ook al begonnen met het exciperen en invoeren van gepubliceerde gegevens uit het Zuid-Oostvlaanders Idioticon van Teirlinck en uit het tijdschrift Biekorf. Daarnaast werkte Tineke verder aan de redactie van de digitale Wetenschappelijke Apparaten van de Algemene Woordenschat.

Liesbet Triest heeft het onderdeel over de lichaamsdelen verder bewerkt tot Wetenschappelijk Apparaat. De WA's van *Hoofd* en *Romp en Ledematen* zijn klaar na revisie door Jacques Van Keymeulen. Momenteel neemt Liesbet de

weinig gebruikelijke uitdrukking *de aankomende jeugd*). Het tweede is afgeleid van het werkwoord *opzetten*, dat volgens het *Waasch Idioticon* van Joos betekent 'een varken aankopen om het te vetten en later te slachten'.

6. Conclusie

Uit het bovenstaande overzicht van de dialectische woordenschat voor het varken, de beer, de zeug en de big blijkt ten eerste dat er betrekkelijk weinig variatie is: in heel veel dialecten worden dezelfde benamingen gebruikt voor die dieren. Dat is het opvallendst bij de beer, waar het woord *beer* in ons hele gebied gebruikelijk is. Als er bovendien al variatie is in de woorden, is dat vaak enkel op het gebied van de klank, zoals bij de zeug (*zeug – zoog – zoeg*), d.w.z. dat die varianten uiteindelijk ook teruggaan op eenzelfde woord of een gemeenschappelijke stam. Ook opvallend is dat de meeste benamingen al zeer oud zijn en teruggaan op een Germaanse stam, of zelf nog op een vroegere, Indo-Europese vorm. Dat betekent bijvoorbeeld concreet dat het Franse *porc* en het Nederlandse *varken* hun oorsprong vinden in een gemeenschappelijk taalstadium en verwant zijn aan eenzelfde stam.

andere benamingen, zoals *spitvarkje* en *braadvarkje* in Zeeuws-Vlaanderen, verwijzen naar het feit dat dergelijke jonge varkens geslacht worden om aan een spit te braden.

Dat loopvarkens nog niet volwassen zijn, wordt ten slotte duidelijk in namen als *aanwas* en *kweekviggen*.

5.2 Schotvarken

In sommige streken, vooral in West-Vlaanderen, wordt nog een aparte naam gegeven aan niet-volwassen varkens die ouder zijn dan zes maanden maar jonger dan een jaar en tussen 50 en 100 kilo wegen. Zo'n varken heet in het AN *schotvarken* en wordt in Frans-Vlaanderen, Veurne-Ambacht en het aangrenzende Houtland vaak *schoteling* en *shoot* genoemd, en af en toe *scheuteling* of *schieteling*. Allevier deze woorden zijn etymologisch te verbinden met het werkwoord *schieten*, en wel in de specifieke betekenis 'het uitkomen van de tanden van het blijvende gebit'. Van een jong dier dat zijn vaste tanden aan het krijgen is, zegt men in de Vlaamse dialecten dat het "in het schieten van (de) tanden" is. Als het gebit volledig is, zegt men dat het dier "volschoten" is. Een dier dat (bijna) al zijn vaste tanden heeft, heet dan een *schoteling*, *scheuteling* of *schieteling*. Vooral voor runderen met een volledig uitgeschoten gebit zijn afleidingen van *schieten* in gebruik. De WVD-aflevering *Rund I* vermeldt *schot*, *schoteling*, *schotter* en, bepaaldelijk voor een vaars *schottersvaars* en *schotvaars*.

Het WNT geeft echter een andere verklaring voor het eerste deel in *schotvaars* en *schotvarken*. Dat zou het zelfstandig naamwoord *schot* zijn, dat 'plank' en van daar ook 'met planken afgesloten ruimte' betekent. Het zou verwijzen naar een hok of afgeperkte ruimte waar de dieren apart worden gehouden van hun soortgenoten, in het geval van het varken om het vet te mesten. Alvast voor de Vlaamse dialecten lijkt ons deze verklaring niet erg waarschijnlijk. Ook Weijnen zegt in zijn etymologisch woordenboek bij *schot* dat het WNT een onwaarschijnlijke etymologie geeft (EWND).

Enkele andere, weinig specifieke, benamingen voor het schotvarken zijn *halfwas* en *halfwassen* – een *halfwas* is al iets groter dan de *aanwas* van hierboven – en *jong varken* en *jong zwijntje*. In het Waasland treffen we ook nog *aankomer* en *opzetter* aan. Het eerste is afgeleid van het werkwoord *aankomen* in de zin van 'de volwassenheid naderen' (vergelijk de thans nog

WA's van *Organen* onder handen. Naast het redactiewerk ontfermt ze zich ook over het onderwijsvernieuwingproject waarvoor ze 60% is aangesteld. Meer daarover in het volgende nummer van WVD-Contact.

Matthias Lefebvre werkt samen met Liesbet mee aan de aflevering over de lichaamsonderdelen. Hij heeft twee stukken uitgeschreven waarvan Liesbet de WA's heeft bewerkt, namelijk *Hoofd* en *Romp en Ledematen*. Die worden momenteel nagelezen door Veronique De Tier en Magda Devos.

Bijgevoegd vindt u WVD-vragenlijst 189 over feesten en gebruiken en WVD-vragenlijst 190 over sport en spel. Wij hopen dat de lijsten opnieuw in grote aantallen worden teruggestuurd.

Derde Vlaamse Dialectendag in Koksijde op 29 mei 2010

Op 29 mei 2010 organiseert Variaties vzw haar derde Vlaamse Dialectendag in het Cultureel Centrum Casino in Koksijde. Onze informanten worden hierop van harte uitgenodigd. Die dag zullen ook enkele WVD-mensen aan het woord komen.

De dag start uiteraard met een kopje koffie. Na een welkomstwoord is het tijd voor enkele lezingen die parallel worden aangeboden. Iedere deelnemer kan twee lezingen volgen, die elk drie kwartier duren.

Onze ex-collega Hugo Ryckeboer, Frans-Vlaanderen-kenner, vertelt ons iets over het Frans-Vlaams: een kennismaking. Koksijde ligt immers dicht bij deze interessante dialectregio. Roxane Vandenberghe vertelt over de dialectwoordenschat van de zeevisserij, een onderwerp dat hier aan de kust wel op zijn plaats is. En Jacques Van Keymeulen geeft een les klankleer. Als u altijd al meer wou weten over onze klanken, dan moet u daarheen. Verder is er ook een debat over het aanbieden van lessen dialect aan allochtonen. Lesgever Hans Declercq vertelt ons kort iets over het project dat bij de VDAB in Kortrijk op dit moment loopt. Daarna kan er gediscussieerd worden over dit thema. Is dit nodig? Moeten allochtonen een woordje West-Vlaams kunnen om hier te wonen, enz. U kunt ook luisteren naar een uiteenzetting over de blauwers (= smokkelaars) die in deze grensstreek lang actief zijn geweest. En als u echt geen keuze kunt maken, dan kunt u nog altijd aan de erfgoedwandeling meedoen.

Tijdens de lunch is er ook een infomarkt waarop de diverse dialectverenigingen hun boeken voorstellen.

In het middagprogramma is er een plenair gedeelte, dat begint met een lezing van Magda Devos. Zij leert ons iets over Kustwestgermaanse elementen in de Nederlandse dialecten. Na de lezing is er een ontspannender gedeelte. Caroline Verstraete van WTV presenteert dan een leuke dialectquiz met heel wat bekende West-Vlamingen. Iedereen mag en kan meedoen. De BV's worden de kapitein of woordvoerder van de diverse groepen. Dus als u altijd al eens aan tafel wou zitten met een bekende West-Vlaming, moet u zeker naar Koksijde komen.

Deelname aan deze dag kost 15 euro per persoon, lunch en koffie bij ontvangst inbegrepen. Wilt u zich inschrijven dan kan dat via e-mail naar Veronique.detier@ugent.be of met de folder die u bij dit WVD-Contact aantreft. U kunt die naar het opgegeven adres sturen, maar u mag die inschrijving ook bij uw ingevulde vragenlijsten in de enveloppe doen. Twee weken vooraf krijgt u een inschrijvingsbevestiging en een reisroute toegestuurd. Uiteraard hopen we heel wat van onze informanten te ontmoeten. Ook het WVD zal van de partij zijn.

Samenwerking met Zeeuws-Vlaanderen

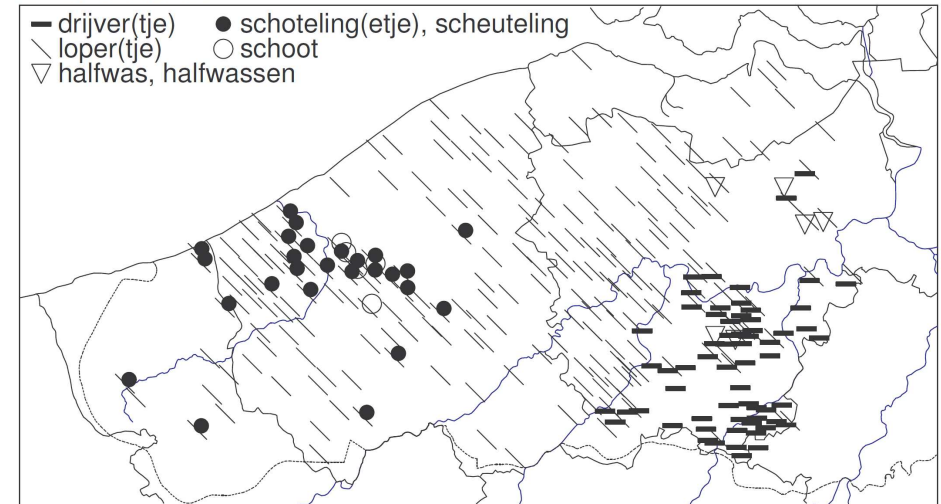
Jacques Van Keymeulen volgde als adviseur enkele bijeenkomsten van de Wetenschappelijke Commissie van de Zeeuwsche Vereeniging voor Dialectonderzoek. De Vereeniging heeft zoals steeds enkele vragenlijsten uitgestuurd, als bijlage bij hun kwartaalblad *Nehalennia*. Een aantal vragenlijsten is op de WVD-vragenlijsten gebaseerd.

Zeeuwse Dialectdag 2009

Op 24 oktober vond de jaarlijkse Zeeuwse dialectdag plaats in Landlust in Nieuwdorp. Ongeveer 150 bezoekers genoten van een gevarieerd programma rond het thema 'School en dialect'.

De spreker van dienst was Matthias Lefebvre. Hij had het over de schoolwoordenschat in Vlaanderen en Zeeuws-Vlaanderen. Hij vertelde over het spijbelen vroeger en belichtte ook de straffen die vroeger vaker dan nu werden uitgedeeld. Dat kwam later op de dag nog dikwijls terug in de liedjes en sketches die door een breed gamma van Zeeuwse artiesten (Theo Raats, Engel Reinhoudt, Pau Heerschap en anderen) werden gebracht.

LOOPVARKEN

Opvallende benamingen die verspreid in West-Vlaanderen voorkomen, zijn *schoudertje* en *schoutertje*, uitgesproken als *schoedertje* en *schoetertje*. Deze benamingen zijn afgeleid van het werkwoord *schouden*, dat ontleend is aan het Oudfranse *escalder* en 'met hete vloeistoffen begieten' betekent. Dat is wat men deed met pas geslachte jonge varkens: ze werden enkele keren in kokend water gedompeld, waardoor de borstels gemakkelijk los kwamen. Bij oudere varkens werden de borstels door branden verwijderd, een bewerking die in de dialecten overigens ook vaak *schouden* wordt genoemd. Een *schoudertje* is dus een jong varken dat, als men het zou slachten, in kokend water zou worden gedompeld. De Bo (onder *SCHOUDEN*) verwoordt het in zijn *Westvlaamsch Idioticon* als volgt: "Een jong zwijntje schouden (hetzelfde, seffens nadat het doodgesteken is, twee of driemaal, met kop en haar en ingewanden, in kokend water plompen). De borstels van een geschoud zwijntje komen gemakkelijk uit, en het vel is zeer wit. Men schoudt veel zwijntjes om ze naar Engeland te stieren."

Heel wat andere opgetekende benamingen voor het begrip loopvarken, zoals *gespaand vikken*, *spaanvikken*, *speenvarken(tje)*, *speenvikken* of *spenvarken*, verwijzen naar het spenen van de biggen. Zodra een big namelijk twee à drie maanden oud is en ongeveer 35 kg weegt, heeft hij geen melk meer nodig en wordt hij van de moeder weggehaald; dan moet hij zelfstandig eten en loopt hij alleen rond. De benamingen komen verspreid voor in ons onderzoeksgebied, maar nooit meer dan drie keer, zodat ze niet op de kaart te zien zijn. Een aantal

in het oosten van Oost-Vlaanderen vaak als *kravven/krawwen* wordt gerealiseerd, en aan de uitroep *wel, wel*, die in het Zeeuws als *bel, bel* klinkt.

De Zeeuwse woorden *keut* en *kuut* ten slotte zijn verwant met het woord *keu* voor 'varken', dat onder 1. Varken al verklaard werd.

5. Het loopvarken

Zoals gezegd worden biggen in de traditionele veeteelt ingedeeld in verschillende categorieën, op basis van leeftijd en gewicht. Die indeling en de benoeming van de biggen loopt overal ongeveer gelijk, maar de exacte betekenisinvulling van sommige woorden verschilt van streek tot streek en misschien zelfs van persoon tot persoon. Zo slaat *loopvarken*, een woord dat bijna algemeen bekend is in ons onderzoeksgebied, over het algemeen op een big die tussen zes weken en zes maanden oud is, ongeveer 35 à 50 kg weegt, niet meer zuigt en (nog) niet vetgemest wordt (zie onder 5.1). Voor sommige informanten kan een loopvarken nog zwaarder worden (tot 65 kg), andere informanten geven aan zwaardere jonge varkens echter al een andere benaming (zie onder 5.2).

5.1 Algemeen

Op de woordkaart is te zien dat de frequentste namen voor het loopvarken *loper* en *drijver* zijn. *Loper* wordt in heel Frans-, West- en Zeeuws-Vlaanderen gebruikt en in het grootste deel van Oost-Vlaanderen. Alleen in het oosten, met name in het zuidoosten, is het woord *drijver* dominant. De naam *loper* - een benaming die niet alleen voor varkens maar ook voor runderen gebruikt wordt - verwijst naar het feit dat deze biggen al zonder hun moeder kunnen rondlopen in de weide. De Zeeuws-Vlaamse samenstelling *bochtloper* of *bochtvarken* verwijst trouwens naar het (afgesloten) stukje grond of de weide waar de dieren lopen.

De woorden *drijver* en *drijfvarken* kunnen we verklaren doordat dergelijke varkens groot genoeg zijn om naar de markt gedreven en verkocht te worden. Ze hoeven niet langer in manden vervoerd te worden, zoals de kleinere biggen, maar worden in bende vooruitgedreven naar de markt. De benaming *varkensdrijver* wordt bijvoorbeeld in sommige streken gebruikt voor varkenskoopmannen.

Zoals elk jaar begint de dialectdag met een Algemene Vergadering. Die duurde dit jaar iets langer dan anders omdat de voorzitter Kees Martens zich niet meer verkiesbaar stelde en als voorzitter stopt na vele jaren hard werken voor de Zêeuwse Dialect Verênigieng. Voor zijn vele werk als voorzitter kreeg hij een oorkonde als erelid en werd hij uiteraard bedankt met een leuk geschenk. Twee nieuwe bestuursleden werden verkozen, Adri Scheele voor Zeeuws-Vlaanderen en Bert van Leerdam voor Walcheren. Zij zijn de aanspreekpunten voor de diverse regio's.

Het Zeeuwse publiek,
met links vooraan streektalconsulent en WVD-redacteur Veronique De Tier

De wetenschappelijke commissie van de Zeeuwse Vereniging had ook nieuws: zij had op vraag van een slechtziend lid van de vereniging ervoor gezorgd dat een eerste luisterboek is gemaakt en zij wil de volgende jaren nog meer luisterboeken op de markt brengen. Op de dialectdag werd een eerste dvd overhandigd aan de mevrouw die vorig jaar de vraag stelde. Dit initiatief van de voor ons zeer goed bekende Rinus Willemsen en zijn collega's werd op warm applaus onthaald. Pau Heerschap en Rinus zijn ondertussen al met andere luisterboeken bezig.

VRT-Taaldag en Taaluniedebat

Al voor de tweede keer organiseerde de Vlaamse openbare omroep een dag die volledig rond taal draaide, dit jaar op dinsdag 27 oktober. In het prachtig gerestaureerde Flageygebouw in Brussel ontvingen Marcel Vanthilt en Sofie Lemaire de hele dag lang bekende en minder bekende gasten, die allemaal iets te vertellen hadden over een van de vele aspecten van taal. Zo kwam Jan Van Rompaey zijn impressies over 40 jaar taalgebruik in Vlaanderen toelichten aan de hand van enkele archieffragmenten uit zijn eigen reportages. VRT-taaladviseur Ruud Hendrickx debatteerde met onder andere acteur Warre Borgmans en enkele academici over het nut van de lessen Nederlands in het secundair onderwijs. Ook het belang van lichaamstaal, de rol van taal in de rechtspraak en de taal van politici en journalisten kwamen aan bod. Tussen dat alles stond tijdens de middagpauze ook nog eens het derde Taaluniedebat geprogrammeerd. Daarin lieten tien gasten, onder wie Veronique De Tier, hun licht schijnen over een aantal stellingen over taalvariatie, die door moderator Terry Verbiest ook aan het publiek werden voorgelegd.

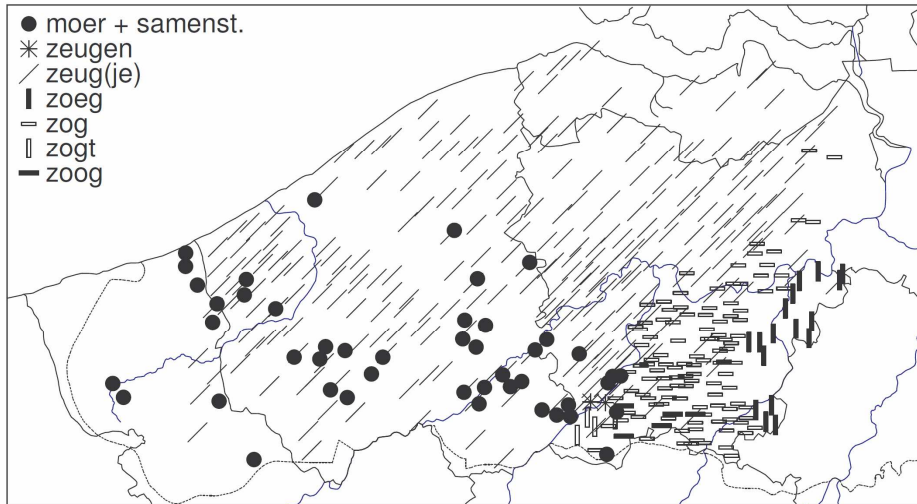
Stemming op het Taaluniedebat

Het algemeen Nederlandse woord *big* komt niet voor in ons onderzoeksgebied, behalve een paar opgaves in Zeeuws-Vlaanderen, waar het aan de standaardtaal ontleend is. Nochtans is dat woord wel de vorm waaruit de dialectische benamingen *viggen*, *vigge* en *vikken* zijn ontstaan. Wat de herkomst betreft, denkt het EWN dat *big* eerder van een substraatwoord afkomstig is dan uit het Indo-Europees. Bij het overnemen van een substraatwoord in andere talen en dialecten kunnen gedurende het aanpassingsproces verschillende vormen ontstaan. En dat zou een verklaring kunnen zijn voor de vele varianten van het woord, niet alleen in ons onderzoeksgebied, maar in het hele Nederlandse taalgebied: naast het Vlaamse *vig(ge)*, *viggen*, *vikken*, hoort men in Limburg *bag(ke)*, *beksken*, in de Achterhoek *pogge* en in Twente *bikken* of *biggen*. Uiteraard is er ook verwantschap met het Engelse *pig*.

Van de vormen *kibbe* en *kibben* is de herkomst onduidelijk is. Debrabandere vermoedt in het *Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams Etymologisch Woordenboek* een verwantschap met het werkwoord *kappen*, *kippen*, dat 'broeden, kalven' betekent. De vorm *kivven* is een variant van *kibben*, met een b/v-wisseling. Dat is een klankwisseling die zich wel bij meer woorden heeft voorgedaan in sommige Vlaamse dialecten, denken we maar aan het werkwoord *krabben*, dat

ZEUG

Alle *zeug*-, *zoog*-, *zoeg*- en aanverwante vormen die op onze kaart voorkomen, en die eigenlijk veel ruimer verspreid zijn in het Nederlandse taalgebied, gaan volgens het EWN terug op de Germaanse vorm **sug(g)ō-* of **sugi-* ‘zeug’. De uitspraakvariant *zeug* komt voornamelijk voor in het westen van ons taalgebied; de *zoog*- en *zoeg*-vormen zijn meer naar het oosten gebruikelijk. Naast de Germaanse wortel **sug(g)-* staat het synoniem **sū-*, dat teruggaat op Indo-Europees **suH-*, waaruit ook het Latijn *sūs* en het Grieks *hūs* afgeleid zijn, allemaal woorden die ‘varken’ of ‘jong/mannetjes-/vrouwjesvarken’ betekenen. Die **sūH*-vorm ligt zoals gezegd vermoedelijk ook aan de basis van het woord *zwijn* voor varken (zie onder 1. Het varken).

4. De big

De woordkaart voor de big (zie omslag) vertoont wel wat meer variatie dan die voor het varken, de beer en de zeug. In Frans-Vlaanderen en het ruime westen van West-Vlaanderen wordt een big gewoon *jong* of *zwijnejong* (met de uitspraak *joeng(k)*) genoemd. In het oosten van West-Vlaanderen horen we vooral *viggen* of *vikken* en in het grootste deel van Oost-Vlaanderen *viggen* of *vigge*. Alleen in het Waasland en ook in Oost-Zeeuws-Vlaanderen worden de woorden *kibben* en *kivven* gebruikt. In Zeeuws-Vlaanderen ten slotte zijn vooral *viggen*, *kuutje* en *keutje* gebruikelijk.

Colloquium Taal en Tongval in Gent

Op 20 november 2009 werd in de Koninklijke Academie voor Taal- en Letterkunde in Gent het jaarlijkse Taal en Tongval-colloquium gehouden. *Taal en Tongval* is een Nederlandstalig tijdschrift voor taalvariatie. Op het programma stonden een tiental lezingen over regiolectisering in het Nederlandse taalgebied en in aanpalende landen. Collega Gunther De Vogelaer was organisator van dienst. De dag bestond uit een goedgevuld programma met verschillende boeiende lezingen. Zo hield collega Evelien Van Renterghem een lezing over de vorming en opmars van ‘tussentaal’ in Vlaanderen. Nadien werd nog druk nagepraat op de receptie. Hoewel het colloquium dus niet specifiek in het teken van de dialectlexicografie stond, was het voor de aanwezige WVD-redacteuren toch een interessante en leerrijke dag.

Inaugurele rede Jos Swanenberg

Op 20 november 2009 hield Jos Swanenberg, de adviseur streektaal van Noord-Brabant, zijn inaugurele rede als bijzonder hoogleraar Diversiteit in taal en cultuur in Brabant, een leerstoel opgericht door de Toon Weijnen Stichting.

Bijzonder hoogleraar Diversiteit in taal en cultuur in Brabant Jos Swanenberg, tevens adviseur streektaal bij Erfgoed Brabant.

In zijn rede behandelde Jos taal zoals die vandaag in Brabant wordt gesproken. De titel van zijn rede was dan ook ‘Van alterande sorte. Brabants tussen dialect en standaardtaal’. Jos vertelde onder andere dat het dialect achteruitboert, en dat daardoor de belangstelling toeneemt. Er ontstaat een regiolect dat ook door jongeren wordt gesproken, waardoor nieuwe variëteiten ontstaan in het Brabants, een nieuw Brabants, dus. Jos lichtte dit toe met allerlei voorbeelden uit het Brabants. Voor de inaugurele rede was er ook een minisymposium over Brabantse dialecten.

Zêeuwse Dialect Verênigieng 80!

De tachtigjarige verjaardag van de Zêeuwse Dialect Verênigieng ging niet onopgemerkt voorbij. Op 21 november 2009 organiseerde de vereniging voor de tweede keer het symposium ‘In 't Zeeuws kan 't ok’. Acht lezingen van bekende Zeeuwse Nederlanders, elk over hun eigen (vak)gebied, dat is wat dit symposium te bieden had. De gastsprekers zijn allen opgegroeid met het Zeeuwse dialect en hielden hun lezing dan ook in het Zeeuws. Om de variëteit van Zeeuwse dialecten aan bod te laten komen, kwamen de sprekers uit de verschillende regio's in Zeeland en vertegenwoordigden ze de meest uiteenlopende vakgebieden.

woord verwant is met het Germaanse werkwoord **berjan-* ‘slaan’, dat eveneens teruggaat op het Indo-Europees **b^herH-* ‘slaan, kloppen, met een scherp werktuig bewerken’. Vroeger castreerde men varkens immers door de teelballen murw te slaan.

De uitspraakvariant *berg* is uit *barg* geëvolueerd, zoals ook bijvoorbeeld *merk* uit *mark* is ontstaan (voor *r* + velaire medeklinker). *Berk* en *bark* zijn varianten die ontwikkeld zijn door verscherping van de eind-klink *-ch* van *berg* en *barg*, misschien via de verkleinvormen *berg(k)sje* en *barg(k)sje*. Bij het West-Vlaamse *bar* is de eindklank *-ch* gewoon weggevalen. Waar het Oost-Vlaamse woord *baard* voor de gecasteerde beer vandaan komt, is minder duidelijk. Misschien gaat het om een volksetymologische vervorming van *bark*, want dat woord wordt in hetzelfde, centraal westelijk Oost-Vlaamse, gebied vaak uitgesproken als *bork*, met gerekte *o*.

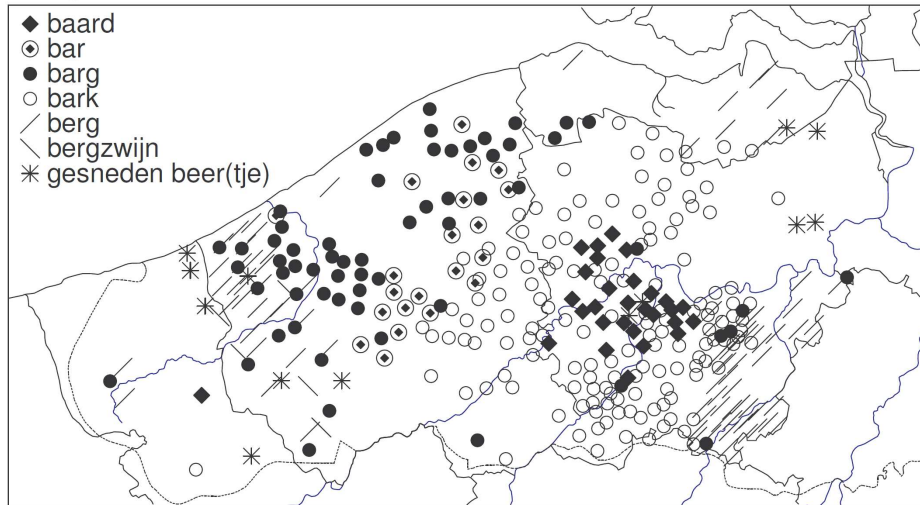
3. De zeug

Een vrouwelijk varken heet in bijna het hele onderzoeksgebied *zeug*; in het zuidoosten van Oost-Vlaanderen vinden we ook varianten als *zog*, *zoog*, *zagt* en *zoeg*. In West-Vlaanderen krijgt *zeug* op heel wat plaatsen concurrentie van het woord *zwijnmoer*, of kortweg *moer*. *Moer* is de verkorte vorm van het woord *moeder* (vgl. *poer* uit *poeder* en *voer* uit *voeder*), en verwijst in de eerste plaats naar een zeug die al gebigd heeft.

etymologen brengen het woord in verband met het Indo-Europese werkwoord **b^hei(H)-*, dat ‘slaan, stoten’ betekent. Dat zou verwijzen naar de seksuele handeling van het stoten bij de dekking van de zeug, en in dit geval is het mannelijke varken dus naar zijn potentie genoemd, in tegenstelling tot de *barg*, het gecastreerde varken. Een derde theorie is dat *beer* een voor-Indo-Europees substraatwoord is, dat verwant kan zijn met het Welsh *baedd* ‘beer’. Dat wil zeggen dat het terug zou gaan tot de (onbekende) taal van het volk dat onze streken bewoonde voordat de Indo-Europeanen zich hier kwamen vestigen. Het woord heeft in elk geval niets te maken met de andere beer, het grote bruine of zwarte dier dat wij vooral kennen uit de dierentuin.

BARG

Beren die vetgemest worden, worden op de leeftijd van zes weken gecastreerd omdat het vlees van ongecastreerde exemplaren een onaangename geur verspreidt. Een gecastreerde beer heet in het Algemeen Nederlands *barg*, en dat woord treffen we ook in grote delen van West-Vlaanderen aan. Daarnaast worden daar ook de verwante benamingen *berg*, *bark* en *bar* gebruikt; in Oost-Vlaanderen zijn *bark*, *berg* en *baard* gebruikelijk; in Zeeuws-Vlaanderen hoor je vooral *berg*, in Frans-Vlaanderen *bark*.

De oorsprong van het woord *barg* is volgens het EWN niet helemaal duidelijk. Volgens sommige etymologen is die te zoeken in het Indo-Europese **b^horus-*, dat ‘gesneden dier’ in het algemeen betekent. Een andere verklaring is dat het

Het doel van het symposium was het bredere publiek in Zeeland kennis te laten maken met de Zeeuwse streektaal, te laten zien dat het spreken van dialect geen enkele handicap hoeft te zijn om maatschappelijk carrière te maken en om aan te geven dat je ook in je eigen streektaal over actuele onderwerpen uitstekend kunt discussiëren.

Na de lezingen was er een paneldiscussie onder leiding van de dagvoorzitter Cees van Liere. Het panel bestond uit de gastsprekers, die een stelling over de Zeeuwse streektaal poneerden die dan in interactie met de aanwezigen in de zaal besproken werd.

De oud-voorzitter van de Zeeuwse Dialectvereniging, Kees Martens, werd verrast met een koninklijke onderscheiding. Die werd hem uitgereikt door de burgemeester van Middelburg, Koos Schouwenaar. De dag bleek weer eens een succes te zijn. Publiek, sprekers en organisatoren waren dan ook zeer verheugd dat alles goed verliep. Op naar het volgende lustrum? We wensen de vereniging het allerbeste de volgende jaren.

Presentatie laatste deel Etymologisch Woordenboek van het Nederlands

Het grote Etymologisch Woordenboek van het Nederlands (EWN) is klaar. Met de presentatie van het vierde en laatste deel van het EWN op donderdag 10 december in de Gentse KANTL is nu een reusachtig naslagwerk beschikbaar, dat de oorsprong van bijna 15000 Nederlandse woorden verklaart. Een van de sprekers op de presentatie was Johan Taeldeman, emeritus van de vakgroep Nederlandse taalkunde, die een uiteenzetting gaf over de vele uitdagingen en valkuilen van etymologisch onderzoek. Het laatste deel van het EWN werd overhandigd aan de Vlaamse minister van Cultuur, Joke Schauvliege, door dr. Frans Debrabandere, co-auteur van het EWN.

Honderd jaar Weijnen

Op 28 december 2009 zou prof. dr. Toon Weijnen 100 jaar zijn geworden. Naar aanleiding van die gebeurtenis heeft de Letterenfaculteit van de Radboud Universiteit Nijmegen een symposium georganiseerd om de illustere taalkundige en dialectoloog Weijnen te gedenken. Het symposium vond plaats op 11 december 2009 in het studiecencentrum Soeterbeeck van de Radboud Universiteit in Ravenstein. Vooraanstaande professoren en dialectologen (ex-studenten van Weijnen) brachten via lezingen hulde aan de overleden professor: Weijnen als lexicograaf, de betekenis van Weijnen in interlinguaal

perspectief, Weijnen en zijn nalatenschap, enz. De vele talenten en verwezenlijkingen van de man kwamen uitgebreid aan bod. Weijnen stond mee aan de wieg van onze zusterprojecten het *Woordenboek van de Brabantse Dialecten* en het *Woordenboek van de Limburgse Dialecten*. Een delegatie van de WVD-redacteuren uit Gent mocht dan ook niet ontbreken op die dag!

Nog altijd vrijwilligers gezocht

"Variaties vzw. Koepelorganisatie voor dialecten en oraal erfgoed in Vlaanderen" is nog steeds op zoek naar vrijwilligers die mee willen helpen met het nakijken van tekstbestanden van diverse Vlaamse dialectwoordenboeken. Enkele dialectwoordenboeken zijn ingescand en naar een tekstbestand omgezet. Aangezien een computer geen dialect kan spreken en lezen, staan er fouten in het tekstbestand, die er uitgehaald moeten worden.

Op dit ogenblik zijn er al vrijwilligers aan het werk voor het Gentse woordenboek van Lievevrouw-Coopman, het West-Vlaamse dialectwoordenboek van De Bo en het Wase dialectwoordenboek van Joos. Wij danken de vrijwilligers hier al eens voor het mooie werk dat ze leveren. We zoeken dus nog meer vrijwilligers die een deel van een gedrukt dialectwoordenboek willen vergelijken met het tekstbestand (bijv. één letter, of enkele bladzijden) om de fouten te ontdekken en het tekstbestand (Word) te verbeteren. Belangstellenden kunnen contact opnemen met Veronique De Tier (veronique.detier@ugent.be).

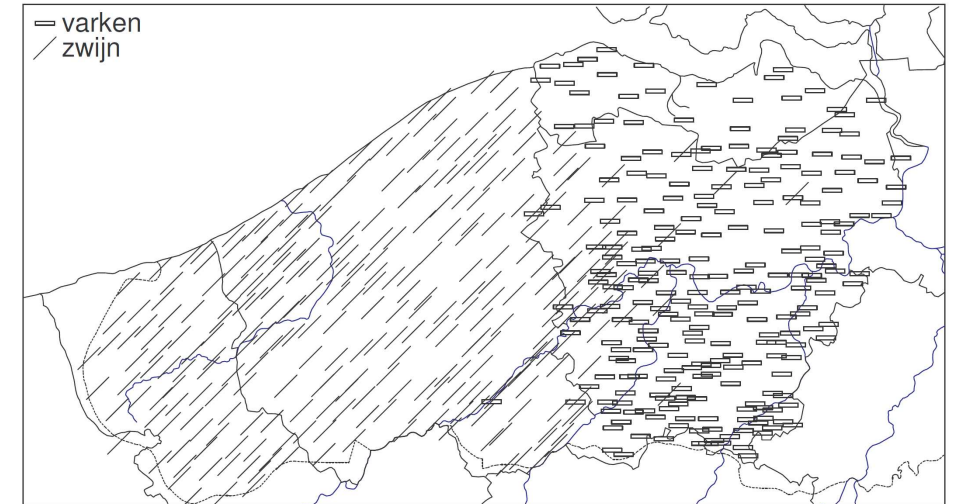
Edmond Cocquyt en Jacques Van Keymeulen in Landegem

Taal of tongval?

Dialectzorg in Vlaanderen tussen taalpolitiek en erfgoedbeleid

Heemkunde Vlaanderen organiseerde eind 2009 en begin 2010 in samenwerking met Variaties vzw, de koepelorganisatie voor dialecten en oraal erfgoed in Vlaanderen en met FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, vier avonden over 'Taal of tongval? Dialectzorg in Vlaanderen tussen taalpolitiek en erfgoedbeleid'. Er waren vormingsavonden in Diepenbeek, Poperinge, Landegem en er is een slotbijeenkomst in Brussel op 22 februari 2010.

VARKEN: OUD EN NIEUW MATERIAAL

Niet op de woordkaart omdat het enkel in het Woordenboek der Zeeuwse Dialecten (WZD) is opgetekend, is de benaming **keu** in Zeeuws-Vlaanderen. *Keu* is volgens het *Zeeuws Etymologisch Woordenboek* (ZEW) van Debrabandere afgeleid van het Middelnederlandse *code* 'jong varken', dat als verkleinwoord *cuddekin* had en evolueerde tot *cudde* 'zeug' in het Middelnederlands. *Keu* zou dan ontstaan zijn door wegval van de *d*. *Keu* is in Zeeuws-Vlaanderen vooral gebruikelijk als vleinaam en als roepwoord voor het vrouwelijke varken: *keu, keu, keu!*

2. De beer

Voor het mannelijke varken is er in de Vlaamse naamgeving nog minder variatie dan voor het varken in het algemeen; overal wordt de benaming **beer** gebruikt, soms **zwijne-** of **varkensbeer**. Het woord *beer* komt binnen de Germaanse familie enkel voor in de West-Germaanse talen (Nederlands, Engels, Duits en Fries), niet in de Scandinavische talen en ook niet in het Gotisch. Volgens het EWN is de oorsprong ervan onbekend. Als de oorspronkelijke betekenis 'wild zwijn' was, dan behoort het woord misschien bij de Indo-Europese² vorm **b^hoids-i* 'het angstaanjagende'. Andere

² Het Indo-Europees is een nog verdere voorouder van het Nederlands dan het Germaans. Het is een soort van oertaal waaruit naast het Germaans nog tal van andere Europese en Aziatische talen zijn voortgesprongen, zoals de Romaanse, de Keltische en de Slavische talen, alsook het Perzisch en het Indisch.

loper en *drijver* niet op alle plaatsen exact dezelfde invulling hebben. In dit artikel gaan we dieper in op de problematische benamingen voor de verschillende soorten biggen. We proberen ook te achterhalen waar de dialectbenamingen vandaan komen.¹

1. Het varken

Op de kaart is te zien dat er in ons onderzoeksgebied twee benamingen worden gegeven aan het varken: in het westen is dat **zwijn**, meestal uitgesproken als *zwien*, en in het oosten is dat het standaardtalige **varken**, meestal uitgesproken als *virken* of *verken*. Het woord *zwijn* gaat terug op de Germaanse vorm **swīna*, die volgens het *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands* (EWN) oorspronkelijk ‘jong varken’ betekende. Die vorm **swina* zou met een verkleiningsachtervoegsel **-īn-* afgeleid zijn van een andere Germaanse wortel in de betekenis ‘varken’, namelijk **sū* (zie uitvoeriger hierover onder 3. De *zeug*). Ook woorden als *kuiken* en *veulen* zijn met zo’n verkleiningsachtervoegsel **-īn-* (> *-en*) afgeleid van woorden die naar volwassen dieren verwijzen. Een andere mogelijke verklaring voor de **swina*-vorm is dat **-īn-* een achtervoegsel is om bijvoeglijke naamwoorden te vormen en dat het Germaanse **swina-* een zelfstandig gebruikt adjectief ‘varkens-’ is.

De benaming *varken* gaat volgens het EWN terug op het Oudnederlandse woord **fare* ‘varken’, waaraan eveneens een verkleiningsachtervoegsel toegevoegd is, namelijk *-(e)kīn*. **Fare* gaat zelf terug op het Germaanse **farh-*, dat o.a. verwant is met het Latijnse *porcus* ‘varken’. Al in een vroeg stadium werd de afleiding *far(e)kin* > *virken/verken* niet meer als verkleinwoord opgevat en verwees het (ook) naar een volwassen varken.

¹ Van een aantal dialectwoorden die wij bespreken is al heel wat etymologische informatie verschenen, bv. W.J.J. Pijnenburg (1990) over ‘De *k* van varken. De geschiedenis van een etymologie’, in: *Moerdijk* 1990, 421-447, en J. Goossens (1999) over ‘Het vocalisme van *zeug*’, in: *Taal en Tongval* 51, 154-165. Wij beperken ons hier tot een korte beschrijving.

De vormingsavonden, vooral bedoeld voor heemkundigen, maar uiteraard ook interessant voor dialectliefhebbers, hadden als thema dialectzorg. Geen praktische informatie over hoe woordenboeken gemaakt worden, bijvoorbeeld, maar wel de vraagstelling of onze dialecten steun nodig hebben van de overheid. Taalvariatie is een te koesteren rijkdom, daar is iedereen het over eens. Dialecten en streektaalen worden door velen beschouwd als een onvervangbaar stukje immaterieel erfgoed, dat door schaalvergroting en globalisering sterk onder druk staat. Sinds enige tijd worden op internationale fora zoals de Raad van Europa en UNESCO beleidsinstrumenten ontwikkeld om de dreigende verschraling aan taaldiversiteit tegen te gaan. Bij de toepassing ervan op het niveau van landen en regio’s rijzen echter meteen ook vragen. Zijn dialect(groep)en ook talen? Moeten zij wel actief beschermd worden en bijvoorbeeld een officiële status van streektaal krijgen? Wie mag dat bepalen en op basis waarvan? Welke internationale werkinstrumenten bestaan er eigenlijk, worden ze in Vlaanderen toegepast en hoe dan wel of waarom niet?

Uiteraard roepen de antwoorden op deze vragen nieuwe vragen op. De vormingsavonden hadden eenzelfde stramien. Er was een dialectzanger uit de regio; Veronique De Tier lichtte de doelstellingen van Variaties vzw toe en Rob Belemans verzorgde een lezing, gebaseerd op zijn proefschrift ‘Taal of tongval. De gespleten Limburgse kus, oraal erfgoed en taalpolitiek’. Die studie gaat over de manier waarop er in Vlaanderen (geen/te weinig) beleidsaandacht is voor inheemse taalvariatie. Daarin staat de vraag centraal of de zorg om het voortbestaan van de dialecten in Vlaanderen niet beter uit de taalpolitiek losgeweekt en tot onderdeel van het erfgoedbeleid gemaakt wordt. De avond werd iedere keer afgesloten met een debat waarin wetenschappers, politici en mensen uit het veld debatteerden over dit thema. Die debatten verliepen uiteraard in elke plaats anders. Het ene debat was al levendiger dan het andere. In Landegem (14 december) zat Jacques Van Keymeulen in het debat, in Poperinge (21 januari) Hugo Ryckeboer. Duidelijk werd wel dat heemkundigen en dialectliefhebbers uit onze regio niet zo wakker liggen van taalbeleid. Op beide avonden in onze regio waren ook enkele van onze informanten aanwezig. We hopen dat ze een aangename avond hadden.

Het afsluitende debat op 22 februari is iets anders van opzet. Daar geeft Rob Belemans enkel een korte inleiding op het thema en wordt er vervolgens vooral gedebatteerd. Panelleden op die avond zijn Ruud Hendrickx (taaladviseur VRT), Linde van den Bosch (Nederlandse Taalunie), Jan Peumans (voorzitter Vlaams parlement), prof. Roeland Van Hout (Radboud Universiteit Nijmegen) en prof. Jacques Van Keymeulen (UGent – voorzitter Variaties).

Volkszanger Erik Wille en accordeonist Roger Schelstraete zingen een marktlied op de bijeenkomst in Landegem.

Voordrachten door de WVD-redactie

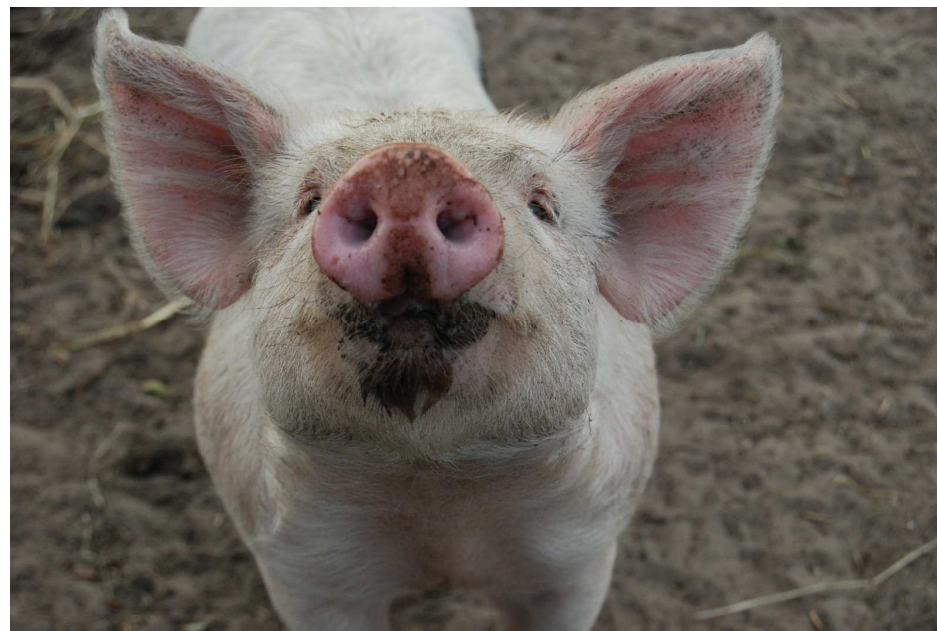
Magda Devos sprak op 7 oktober 2009 in Lembeke over *De regenboog van de Vlaamse dialecten* voor de Marnixring Meetjesland. Diezelfde lezing gaf ze ook op 17 december 2009 in Gentbrugge voor de culturele kring Probus Gent zuid. Op 25 oktober 2009 gaf ze in Knokke-Heist een lezing over *Het dialect van de Oostkust in het Vlaamse taallandschap* voor de heemkundige kring Sint-Guthago.

Jacques Van Keymeulen gaf op 9 november 2009 een lezing aan de Universiteit van Stellenbosch (Zuid-Afrika) op de 'Lexikografiewerkswinkel' Stellenlex over *Spreektaal en omgangstaal in woordenboeken*. In Terneuzen sprak hij op 18 november 2009 voor de Lions Club Zostera over *Terneuzen in het Vlaamse dialectlandschap*.

Van big tot varken Enkele benamingen i.v.m. het varken in de Vlaamse dialecten

0. Inleiding

Binnenkort verschijnt de zesde aflevering binnen de rubriek *Veeteelt* van de landbouwwoordenschat van het *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten*. Na de runderen, de paarden en het pluimvee zijn nu de vier resterende traditionele boerderijdieren aan de beurt: de varkens, de schapen, de geiten en de konijnen. Zoals gewoonlijk presenteren we in de aflevering niet alleen de dialectwoorden voor het dier in het algemeen, maar ook voor het mannelijke en vrouwelijke exemplaar en voor het jonge dier.

In dit artikel geven we aan de hand van enkele woordkaarten een overzicht van de belangrijkste benamingen die in de Vlaamse dialecten gegeven worden aan het varken in het algemeen en aan de beer, de zeug en de big in het bijzonder. Biggen worden bovendien vaak nog ingedeeld in verschillende categorieën op basis van hun leeftijd en hun gewicht: een pasgeboren big bijvoorbeeld heet anders dan een big van enkele maanden oud. Een moeilijkheid hierbij echter is dat de criteria voor die indeling niet overal gelijk zijn en dat benamingen als

Sindsdien behandelden wij op maandag 30 maart nog 2 vragenlijsten: een over ‘Kerk en geloof’ en een over ‘Wielrennen’ – van een rare combinatie gesproken...

U ziet het, beste lezer: de werkgroep is nog niet “aan het einde van zijn Bellegems”.

Integendeel, de inspanningen van onze groep – weliswaar verzacht door een kopje koffie-met-koekje en/of een pintje en vooral veel spontane leute – helpen mee om ook het dialect van Bellegem letterlijk ‘op de kaart te zetten’ in het geheel van de Vlaamse dialecten. Iedereen weet trouwens dat daar niet te lang meer mee gewacht mocht worden, dat de échte dialectsprekers overal te lande steeds een dagje ouder worden... . Onze medewerkers vormen a.h.w. de laatste generatie van mensen die hun dialect nog echt kennen en kunnen doorgeven.

We danken die getrouwen voor hun standvastige medewerking gedurende reeds meer dan 9 (!) jaar, een inzet die ongetwijfeld bijdraagt tot Bellegems rijke culturele patrimonium!

Gaby Van Huylenbrouck

Roxane Vandenberghe gaf op 16 november 2009 een lezing in Brugge over *de Regenboog van de Vlaamse Dialecten* voor de seniorenvereniging Neos. Op 4 december gaf ze samen met Veronique De Tier een presentatie over *Dialectwoorden op de kaart*, in Faro, het Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed in Brussel.

Veronique De Tier gaf op 13 december 2009 in Deurle een lezing over landbouwterminologie voor de Landelijke Gilde van Deurle.

Matthias Lefebvre gaf op 13 november 2009 een lezing in Den Haag op de Conferentie “Het Schoolvak Nederlands” over *Jongeren warm maken voor taalvariatie*. Hij sprak ook op 24 november 2009 op de dialectendag van de Zeeuwse Dialectvereniging in Nieuwdorp over het schoolleven van vroeger dat centraal staat in de laatste WVD-aflevering *School en kinderspelen*.

Artikelen in de marge van het project

Magda Devos schreef samen met Gunther De Vogelaer de bijdrage “Einheitsplural in Low German and Dutch: a natural syncretism?” (blz. 113-132) in het boek *Low Saxon Dialects across Borders – Niedersächsische Dialekte über Grenzen hinweg. Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik. Beihefte. Heft 138* van Alexandra N. Lenz, Charlotte Goosken & Siemon Reker (red.).

Samen met Tineke De Pauw en Matthias Lefebvre schreef Magda Devos het artikel “Katapult. Kattenkwaad in woordjes” (blz. 419-430) voor het West-Vlaams heemkundig tijdschrift *Biekorf*, jg. 109, afl. 4, dec. 2009.

Jacques Van Keymeulen schreef samen met Albert Oosterhof de bijdrage “Local dialect dictionaries and a proposal for a dictionary of the Dutch dialects” (blz. 109-124) in het boek *Low Saxonian dialects across borders: Synchrony and diachrony* van C. Gooskens, A. Lenz en S. Reker (red.).

Hugo Ryckeboer verzorgt de rubriek “Westhoekse woorden toegelicht” in de *Dialektgazette van Bacht’n de Kuupe*.

Matthias Lefebvre interviewde Gilbert De Bruycker voor het artikel “Een terugblik op meer dan 40 jaar VAN Oost-Vlaanderen”. Het interview verscheen in het tijdschrift *Over taal* jg. 48, nr. 6 (2009), blz. 126-128. Hij schreef ook de bijdrage “Jongeren warm maken voor taalvariatie” (blz. 276-280) in het boek *23ste Conferentie Het Schoolvak Nederlands* van S. Vanhooren en A. Mottart (red.).

De Bellegemse dialectgroep

Het begon eigenlijk allemaal op 21 februari 2002. Toen gaf Prof. Dr. Magda Devos van de Universiteit Gent voor het Bellegemse Davidsfonds een gesmaakte lezing over “Positie en waardering van het dialect”.

Tijdens de onderhandelingen vooraf door steller dezès waren heel wat persoonlijke herinneringen ter sprake gekomen – o.a. onze min of meer gelijktijdige studietijd aan de R.U.G. en ons beider betrokkenheid, toen reeds, bij het fenomeen dialectstudie.

Conclusie was dat Prof. Devos graag naar Bellegem zou komen spreken – wat ze trouwens schitterend deed – en dat zij ondergetekende ook tamelijk

moeiteloos kon overhalen om mee te werken aan het grote project waar zij al jaren de leiding over heeft: “Het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten” (WVD).

Onder de auspiciën van het Davidsfonds werden dus belangstellenden gezocht én gevonden, en algauw vonden begin 2002 de eerste 2 vergaderingen plaats, om 14 uur in OC De Wervel.

Plaats en uur zouden nadien niet meer veranderen... .

We waren gelanceerd. Telkenmale beantwoordden de medewerkers, zo’n tiental authentieke Bellegemnaren tussen 60 en 80 jaar, een paar (lange) vragenlijsten rond diverse themata in “hun schoonste / beste Bellegems”. Onderwerpen die reeds aan bod kwamen – soms uitgesplitst over verschillende vragenlijsten – waren Werktuigen (bij verschillende beroepen), Voedsel, Snoep, Kledij (mannen/vrouwen, kinderen/volwassenen, op feest- en werkdagen), Geboorte & Dood, Doopsel & Huwelijk, Seksualiteit, Afstamming & Familiebanden, Kinderspelen, enz..., enz... .

Telkens een serieuze boterham, waarbij we er meestal in slagen om op één namiddag 2 lijsten van ca. 110 à 140 vragen af te werken.

Dit alles vergt een inspanning, ongetwijfeld, maar een kwinkslag en ludieke (tussen)commentaren zijn nooit ver weg. “We amuseren ons”, zeggen de deelnemers telkens weer. Werken voor de wetenschap kan blijkbaar dus ook geestig zijn (soms)... Het feit trouwens dat de meeste deelnemers van-het-eerste-uur nog altijd stipt present tekenen en dat er ook een paar ‘nieuwelingen’ bij kwamen, wijst er inderdaad op dat die mensen graag voor een drietal uren naar De Wervel komen.

In de loop van die vele jaren mochten we ook een paar keren als proefkonijn dienen. Zo kwam WVD-medewerker Evelien Van Renterghem een drietal keren naar Bellegem om nieuwe vragenlijsten bij onze groep uit te testen, vooraleer ze naar de medewerkers over heel Vlaanderen te verspreiden. Haar laatste bezoek dateert van maandag 19 januari 2009 toen zij 3 grote onderwerpen kwam uitproberen: ‘sport en spel’ (gezelschapsspelen, caféspelen, vinkensport, vissen,...), ‘feesten en gebruiken’ (kalendergebonden feesten, gebruiken i.v.m. huwelijk, bijgeloof,...) en ‘maatschappelijke organisatie’ (politie, leger, gerecht,...).

De Bellegemse groep in 2009 met Evelien Van Renterghem